

SEMMELWEIS IGNÁC

Írta: Győry Tibor*

Tisztelt Orvosegyesület!

Ha végigtekintünk az egyetemes kultúra fejlődésének és előrehaladásunknak történetén, megilletődött lélekkel kell látnunk, hogy minden talpalatnyi tért, melyre az emberiség boldogulásának egy-egy alapkövét tette le: emberérettel kellett beváltania. A társadalmi nagy eszméknek diadálrajutasáért tömegesen véreztek el az emberek, talán öntudatlanul, talán csak árként elragadva a hipnotizáló korszellem által. Megszoktuk a világtörténelemben éppen a szociális eszméknek tömegesen boldogító és egyúttal ezt megelőzőleg: tömegesen, szinte járványszerűen pusztító hatását látni s a legnemesebb eszme sem árasztotta melegítő fényét, mielőtt az ezrek és milliók vérén át nem szűrődött.

Krisztusnak csak az emberiség kihalásával együtt vesztető emlékét éppen az fogja örökké fenntartani, hogy a szeretetnek a népek millióit átölelő eszméjéért *egymaga* áldozta fel életét.

Ámde honnan van, vájjon mivel magyarázhatjuk, hogy azoknak, akik nem a nyílt arénán küzdöttek, hanem szobák falai közé zárkózva, zajtalan munkával fáradoztak a természet rejtélyeinek feltárásán, kik nem a tömeghez fordultak fanatizáló, hanem a kiválasztott gondolkodókhoz higgadt szavakkal — honnan van, hogy az emberiség ezen csendes boldogítóinak fejére is mindenkor hajlandó volt feltenni a töviskoszorút? A természettudományok története és fejlődésének útja is mártírok sírjai közt visz el. Csak-hogy a természettudományok csatamezején nem ezrivel hullottak el az emberek, — itt az ellenfél összes lándzsái *egy* célpont felé röpültek és mindenkor egy-egy embert végeztek ki.

Nem volt-e martir a praerennaissance fényes csillaga, a középkor első elfogulatlan természetvizsgálója, Rogerius Baco, akit, midőn lerázta magáról a scholastika bilincseit, oxfordi szerzetes-társai több mint húsz éven át börtönszerűleg elzárva tartottak csak azért, mert szembe mert szállani a dogmákkal s mert helyes útjára kívánta terelni a természettudományi kutatás módszerét?

Vájjon nem mártírnak sírjai a zantei sír, melyben az előbb lelkileg, majd pedig a szószerinti értelemben is hajótörött: a bonctan kegyvesztett, elüldözött, éhségben és Ínségben elpusztult reformátora: Vesalius pihen?

Vájjon nem martirhalált szenvedett-e Serveto, a kis vércör genialis felfedezője, kit „eretnek“ tanaiért máglyára dobott a

* A Budapesti Kir. Orvosegyesületnek 1906 szeptember 28-i gyűlésén mondott emlékezés.

klérus¹? És nem mártíréletet élt-e Harvey, ki összes betegeinek bizalmát s ezzel együtt kenyerét is elveszítette, mert biztosan állította, hogy a vér kering?

Nem mártíromság volt-e Paracelsus élete, kit igazmondásáért, nyíltszívűségéért, de bizonyára féltékenységet keltő nagyságáért is, éjnek idején lopva menekülni kényszerítenek a bázeli katedráról s ki temérdek hányattatás után szegénységben, férfikora java éveiben halt meg?

Nem volt-e máxtrír a földig alázott, inkvizíció elé állított vak aggastyán, aki észrevette és hirdette a föld forgását: Galilei? s az ínséggel küzködő, üldözött és exkommunikált csillagász, ki Magyarországon keresett és talált menedéket: Kepler? vagy a nemrég múlt időkben a tébolydába hurcolt, kényszerzubbonyban és veréssel meggyötört Julius Robert Mayer?

Leverő érzés fogja el a szemlélődőt, ha látnia kell, hogy éppen azok a férfiak, kik egy nagy darab igazsággal vitték előre az emberiség ügyét vagy annak boldogulásán fáradoztak, ezt csak a saját feldúlt vagy tönkretett életük árán tehették. De viszont felemelő a tudat, hogy az emberiségnek mégis mindenkoron akadtak jóltevői s hogy eljő az expiáló hála ideje is, mely nekik igazságot szolgáltat.

Mi is, t. Orvosegyesület, igazságot kívánunk ma szolgáltatni azon férfi emlékezetének, kit az emberiség egyik legnagyobb mártírjának, de egyúttal legnagyobb jóltevőjének ismerünk.

A férfiú, kinek ma, halálában, két kézzel viszi sírjára és szoborként megelevenedett alakjára a kegyelet, az elismerés és hála legdúsabb babérkoszorúit, de akitől, míg élt, egy szerény virágszálát is megtagadtak kortársai, — a férfiú, ki a gyermekágyi láz kóroktana ellen viselt hadjáratában több emberéletet mentett meg, mint amennyit öldöklő háborúk elpusztítani képesek voltak, — kinek élete a miénk volt, de áldásos működése az egész világa — e férfiú, t. Orvosegyesület: *Semmelweis*.

Amidőn Egyesületünk az ő emlékének felidézésével engemet tisztelt meg, éreztem e feladat örömét s éreztem nehézségét. Igaz, hogy közel két esztendeje, hogy nap-nap után vele foglalkoztam s ezen idő alatt nemcsak tanítását, de tiszta, átlátszó, igazszívű egyéniségét annak bélyegét mindenütt magán viselő munkáiból annyira megismertem, hogy igen gyakran úgy rémlett előttem, mintha személyesen ismertem volna őt. De érzem viszont, mint nehezedik reám, hogy kiváló szakférfiak már foglalkoztak Semmelweis életének és munkásságának méltatásával. S ha mégis úgy állok itt, t. Orvosegyesület, hogy nem érzem feleslegesnek szavaimat, sőt hogy súlyt is ad nekik valami: ama elszomorító körülmény az, hogy Semmelweis tanítását a legeslegújabbban megjelent tudományos munkák nagy része még mindig elferdítve vagy csak töredékében felismerve tükrözteti vissza s hogy tanításának felületes ismerete jogtalan és alaptalan prioritási reklamációkra vezetett már több ízben, így a lefolyt esztendőben is.

A küzdelmeknek, melyeket haláláig vívott Semmelweis ellenfeivel, amelyeknek életét szentelte ez az irgalmas, jó ember — még ma sincs végük.

1905-ig jelentek meg sorjában azok a munkák, melyek az ő

tanítását egyoldalúan hullafertőzés elméletének nevezik, ami ellen Semmelweis, míg: élt, már maga is több ízben „ünnepélyes óvást” emelt. 1906-ban is tart még a küzdelem, melyet saját küzdelmei folytatásaként érette vívnunk kell sírjukból feltámasztott ellenfeivel. Még ma is összetévesztik — szakemberek! — Semmelweis tanítását a contagionisták (Holmes) nézetével. Észre sem veszik a mély hasadékot, mely a kétféle felfogás közt tátong s könnyelműen nyúlnak át rajta, hogy Semmelweis fejről letépve a babért, a contagionistáknak nyújtsák át! Nincs ez ellen más fegyver, csak az, melyet Semmelweis maga kovácsolt: munkáiban kifejtett tanítása. Ezt ismerni, és pedig annyira, hogy ne csak páncélként tudjuk használni a támadások ellen, de fegyverként is forgatni s visszaverni vele a támadásokat: a magyar orvosi kar kötelessége.

De még egy kötelességünk van, mellyel mind e mai napig tartozásban maradtunk Semmelweis iránt. Egy igen sokszor hangoztatott vád ül Semmelweis emlékéen s nekünk meg kell vizsgálnunk, vajjon e vád igaz-e és alapos-e?

Semmelweis ugyanis, amikor látnia kellett, hogy emberi erő meghaladó, titáni küzdelmei sem tudták elismerésre juttatni tanítását; amikor látnia kellett, hogy a szülőházak kapuit becsukták az ő tanítása előtt és hogy ő hiába hirdette azokat, hogy hiába kért, hiába könyörgött — összekulcsolt kezekkel, hiába döngette a szülőházak kapuit — marokra szorított ököllel: a bezárult kapuk nem nyíltak meg sem könyörgésére, sem fenyegetésére, csakis olyankor, mikor megint egy-egy áldozatul ejtett, idő előtt sírba szállt szülőnőnek a holttestét hozták ki rajtuk: ekkor Semmelweis nemcsak ellenfelei ellen, de maga ellen is vádat emelt, hogy könyvének világgabocsátásával miért is várt 1860-ig?

Ha Semmelweis önmagát vádolta: tiszteletben kell tartanunk lelkiismeretének e nagy megnyilvánulását. De ha életrajzának megírói, emlékebeszédék szerzői e vádat folyton ismétlik és egyenesen Semmelweis hosszas hallgatását okolják érte, hogy a világ nem vehetett tudomást tanításáról s hogy hallgatása ezért mulasztás volt: akkor a mai napon, a jelen órában, t. Orvosegyesület, nagy misszió vár reánk; mert én arra kérem önöket, uraim, hogy elmondandóim során ítélőszékké alakuljanak át s az egyetlen és alaptalan vádat, mely őt még síri álmában is megzavarhatná: vegyék le fejről és mentsék fel őt!

Semmelweis nem követett el semmiféle mulasztást. Mert felfedezését már néhány hónap múlva a világnak tudomására juttatta. Gyors egymásutánban jelentek meg a közlemények, melyek tanítását tárgyalták és a világgal megismertették. Nem kisebb emberek vállalkoztak erre, mint Hebra és Skoda; Angliába Kouth, Franciaországba Wieger vitte ki Semmelweis felfedezését, ő maga pedig szinte elárasztotta leveleivel az európai szülőházak főnökeit, melyekben körülményesen megismertette őket tanításával. Bizonyosságul hozom fel reá azokat a leveleket, melyekben a szülőházak főnökei Semmelweisnek válaszoltak s tegyük mindjárt hozzá: melyekben visszautasították tanítását. Hogy pedig Hebra és Skoda írták meg az első ismertetések s nem ő maga: ez ugyan nem volt az ügynek hátrányára, sőt bizonyos, hogy a világ inkább lehetett hajlandó egy Hebra, egy Skoda neve alatt s nevüknek tudományos biztosítékot nyújtó ajánlásával megjelent felfedezésé-

ről tudomást venni, mint ha a teljesen ismeretlen fiatal segédorvos sajátkezűleg írta volna meg azokat. De a Hebra és Skoda által írt közlemények éppoly teljes és kizárólagos szellemi tulajdona Semmelweisnek, mint aminő Miltonnak az ő tollba mondott, nem sajátkezűleg írt „Elveszett paradicsoma“.

És hogy nem követett el mulasztást Semmelweis és hogy nem mondhatja senki, hogy későn bocsátotta világgá nagy művét, ennek szomorú bizonyítéka az, hogy megjelenése után évekig sem térített meg könyve senkit Európa szülész-tanárai közül, A mulasztás nem Semmelweis részen volt, hanem a szülészekén, kik az immár világosan kifejtett és megokolt tanításból sem tudták, sőt részben nem akarták leszűrni az igazságot.

Emlékbeszédem folyamán meg fognak, t. Uraim, erről győződhetni és tudom, hogy igazolni fogják Semmelweis egész életét, minden tettét.

És most, t. Orvosegyesület, szálljunk ki a harctérre és nézzük végig azt a kemény és egyenetlen küzdelmet, melyet Semmelweis vívott ellenfeivel. Nézzük, mint áll ki a harctér legexponáltabb helyére; mint vonul fel az ellenség a legveszélyesebb fegyverekkel: a ferdítés, a kicsinylés és a maradiságban megsőkönysödött ignorancia vaskos fegyvereivel, de az elszántság közössége által összetartott csatasorban; mint áll künn magában, egyesegyedül Semmelweis és igyekszik felfogni minden támadást a saját testével, csak hogy az ellenség előre ne nyomulhasson, csak hogy bántódás ne érje, az ő kedves szülőnőit, kiket logikájának éles fegyvereivel véd a támadó sereg: Európa szülészprofesszorai, szívével pedig a másik ellenség: a gyermekági láz ellen.

Jól tudjuk, hogy e küzdelemben Semmelweis elesett. Mint a hős hadvezér, kinek parancsa és oltalma alatt álló katonáit halomra pusztította már az ellenség s végül maga is bevarja, hogy ugyanazon puszkagolyók egyike őt is halálba küldje: *ugyanazt a halálos sebet* kapta Semmelweis is.

A harctér, melyen a gyermekági láz a szülőnőket, Semmelweis pedig a gyermekági lázat igyekezett legyőzni: a bécsi kórház első szülészeti osztálya volt. Lássuk, hogyan került idei s mely viszonyoknak milieujében?

Semmelweis egy a XVII. században már magyar honos család leszármazottja volt. Minekutána elemi iskoláit és gimnázialis tanulmányait szülővárosában, Budán elvégezte, mint tizenkilenc éves ifjú a bécsi egyetem jogi fakultására iratkozott be, hogy szüleinek kívánsága szerint a hadbírói pályára készüljön. Néhány bonctani előadásnak vendégként való végighallgatása felébresztette élénk érdeklődését a természettudományok iránt s otthagynya a jogi pályát, beiratkozott orvostanhallgatónak. Az I., IV. és V. évet Bécsben végezte, a II. és III-at Pesten. Semmelweist csakis hajlamainak hajtóereje terelte az orvosi pályára, mert vonzópontot: valamely kimagaslóbb egyéniséget ugyan alig-alig találhatott az orvoskari professzorok között.

1837-ben még színtelen csend uralkodott Bécsben. A Mária Terézia korabeli régi, világhírű orvosi iskola, mely Beerhave

tanítványának: van Swietennek köszönhető virágzását, megszűnt már létezni. Csak egy. hírmondója maradt még — helyesebben szólva: késői hajtása — az élete legvégét járó nagy botanikus Jaquin. Viszont az új bécsi orvosi iskolának nagy alakjai közül egyik sem foglalta el még a helyét: ama tanszékeket, melyek, míg ŐK ültek rajtuk, a tudománynak trónusai voltak.

Dermesztő, téli hó borította, de nemcsak Bécsben, hanem egész Németországban is a természettudományok mezejét, melyen romjaiban hevert minden, ami maradandót a lefolyt XVIII. század tudományunk terén alkotott s még csak eljövendő volt a XIX. század második fele, hogy újra összeillesztessenek a romokban szanaszét heverő nagy kődarabok, melyekből a XVIII. század Albrecht von Hallerje már megkezdte volt a biológia kiépítését, melyekből Hoffmann, Stahl és Boerhave a tudományos alapokon nyugvó, tisztult, sallangjaitól megszabadított gyógyászat szilárd épületét már emelte, éppen csak tető alá nem hozta. Elsöpörve Bécs egykori büszkesége is, a régi orvosi iskola — elfelejtve Haén, Stoerck és Stoll.

Amit az orvosi tudomány történelme megdönthetetlen következetességgel bizonyít és illusztrál Athén hanyatlása óta, hogy kedvezőtlen politikai viszonyok közt sem művészet, sem tudomány nem virágozhatnak s hogy szárnyra kél mind a kettő és elhagyva legősibb fészkeiket is, nyugodt és megállapodott viszonyok közé menekül: így a XIX. század első harmadában a politikai viszonyok kedvezése folytán Franciaországban virágoztak a természet-tudományok, Párizs lett a tudományos központ. Németország ezalatt mindjobban elmerült a merő spekuláción nyugvó, kalandos s a képzelet Pegazusa által elragadott Schellingnek rendszerbe foglalt természetbölcseletébe. Mialatt Párizsban az ifjú Bichat veszi át az aggastyán Morgagni örökségét s a szervek kórbonctana helyébe a szövetek kórbonctanát alapítja, meg s az élettani princípium bevitelével életet lehel a holt anatómiába; s mialatt a harmincegy éves korában már elhalt Bichat munkáját Andral és Cruveilhier fejlesztik tovább, — azalatt Németországban Hahne-mann készítgeti labdacsait és potenciáit.

Mialatt Magendie a kísérleti módszert honosítja meg az élettani kutatás terén s a pathológiát is a beteg szervek fiziológiájává törekszik emelni — azalatt Münchenben Röschlaub harminc csalahatatlan gyógytani axiómájával igyekszik az emberiségét minden bajából kigyógyítani.

S miközben Laénec, a francia iskola tulajdonképeni feje, Corvisart és Piorry segítségével a fizikális semiotikát és diagnosztikát kezdi kiépíteni — eközben a Párizsból már eltávolított Mesmer Németországban magnetizálja az embereket.

És míg Párizsban Désault nagy örököse, Dupuytren, a konzervatív sebészet nagy apostola, új és áldásos irányt szab a chirurgiának, és míg Pinel megszabadítja a tébolydák szerencsétlenéit súlyos láncoktól, — azalatt Rademacher nyíltan kérkedik titkos univerzális gyógyszereivel.

Mily más két világ ez! Franciaországban lüktető, virágzó nyár, — Németországban és Ausztriában még zord tél.

De a telet tavasz követte. Fialat hajtások fakadtak, melyek-

nek magvait egy kedvező szél egyenesen Franciaországból áthozta és elhintette Németország és Ausztria talajába.

A bécsi közkórház fiatal prosectora és belgyógyászati osztályának alorvosa, Rokitsansky és Skoda, megalapítójává lesznek az új bécsi orvosi iskolának, melynek gyökerei Franciaországban voltak elültetve, de tekintélyes fává Bécsbe való átültetésük után fejlődött.

1837-ben, amikor Semmelweis Bécsbe jött, a két férfiú még nem volt a felsőbbség által „felfedezve”; csak az orvostanhallgatók — ezek az érzékeny reagensei a tanítók értékének — s a fiatal orvosi gárda ismerték már jól becsüket és szorgalmasan, szinte áhítattal hallgatták magánkurzusaikat. Mert a kórbonctan még akkor nem volt kötelező tantárgy; majd csak hét év múlva, 1844-ben lesz azzá s Rokitsansky is rendes tanárrá. Skoda is csak ezután fog még folyamodni, és pedig sikertelenül, néhány kór-orvosi állásra, míg eléri, hogy — külvárosi rendőrségi orvossá s végül, a tanártestület kandidálása ellenére és ellenkezése dacára, 1846-ban professzorrrá kinevezik.

Semmelweis is a lelkesedők csoportjába tartozott és pontosan eljárta, figyelemmel hallgatta Rokitsansky és Skodának, valamint Skoda segédorvosának: Hebrának kurzusait. E három férfiú nagy befolyással volt Semmelweis egész jövőjére; tőlük tanulta el a természettudományi, feltevéstelen, induktív kutatás methodikáját, mely őt később nagy felfedezésére képesítette. Szinte szemei előtt folyt le e három férfiú tudományalkotó tevékenysége. Láta, mint veszi fel Rokitsansky Bichat kutatásainak fonálát; látta, hogy mint törekszik a francia iskola szellemében kórtani élettanná emelni a kórbonctant s felszabadítani régi feladatától, hogy utólag jóváhagyjon vagy helyesbítsen, avagy kitöltse a hézagokat, melyek a tünetek összességében in vivó mutatkoztak. Mert amíg ezt tekintették a kórbonctan feladatának, addig érthető is volt az alárendelt szerep, mely az orvosi tudományok sorában számára jutott. Ami már Laennechen is ébredezni kezdett, Rokitsanskynek teljes tudatára jött, hogy tudniillik a kórbonctan nagyobbra is van hivatva; arrat, hogy a kórfolyamatok és kórtünetek racionális magyarázatának és a beavatkozások indikációinak válják kiinduló pontjává.

Miként Rokitsansky, úgy Skoda is a századeleji franciák tanulmányozásán kezdte meg kutatásait és pedig a Laennec, Corvisart és Piorry által részben felkarolt (Auenbrugger), részben kezdeményezett fizikális vizsgálati módszerek terén. Az ő kezén keresztül menve a kopogtatás és hallgatódzás exakt vizsgálati módszerré vált, melyen ha később Traube és mások némi változtatásokat tettek is, ezek nem annyira javítások, mint inkább módosítások voltak.

Eleinte Rokitsansky is, Skoda is a maga-maga útján haladt. De nemsokára — a tudomány mérhetetlen hasznára — közös lett az útjuk s a két nagy férfiú működése egymást egészítette ki. Skoda Rokitsanskynek boncolókésétől várta a feleletet, hogy vizsgálatai helyesek voltak-e¹? Rokitsansky Skoda plessimeterétől várta a felvilágosítást, hogy a hullában talált elváltozások megfelelnek-e az élőben észlelhetett tüneteknek? Ily módon Skoda is teljesen kórbonctani alapra fektette a belgyógyászati diagnosztikát; a régi

szimptomatikus kórképek helyét lassankint az anatómikus kórképek foglalták el.

Kórbonctani alapra került a bőrbajok osztályozása is; 1845-ben alkotta meg Hebra is a rendszerét, mely mint monda: „bár mesterséges, de nem mesterkél” — bár nem természetes, de természet-szerű, amennyiben a természetük és lényegük szerint egymással megegyező bőrbetegségeket egymás mellé csoportosítja és az egymással rokon bajokat nem önkényesen határolja el egymástól”.

Látjuk, hogy az új bécsi orvosi iskola nagy vívmányainak tulajdonképeni kiindulási pontja a kórbonctani alap volt. Ebben rejlett a valóban nagy ereje — a múlttal szemben. Azon temérdek kérdésért, melyre a kutató orvosok évszázadokon át az élők vizsgálatától hiába vártak felvilágosító választ, Rokitsansky és társai a halott embereket: a hullákat vallatták. És hogy a hullák megnyire exakt feleleteket adtak, azt az új bécsi iskola tudományos eredményei mutatják.

Csakhogy a feleleteknek szörnyű ára volt.

Az új bécsi orvosi iskolának büszkesége: a kórbonctani irányzat, ez szabadította fel, ez adott szárnyat a gyermekági láz halál-angyalának és minden lépés, mely a kórbonctani kutatás terén vagy segélyével történt, száz és száz szülőnő életébe került.

Egy Semmelweisnak kellett eljönnie, hogy nemcsak ezt a körülményt, de a gyermekági láznak ama teljes aetiológiáját is felderítse, mely érvényben van még ma is és lesz mindaddig, amíg a nő szülni fog.

És Semmelweisnak ezt megalkotnia csakis azáltal sikerült, hogy nem helyezkedett el teljességgel a bécsi iskola bizonyos vonatkozásaiban negatív szellemében. A kórbonctani alapot, míg kiindulási pontul szolgált, ő sem nélkülözhetette, sőt a tudománynak általa szolgáltatott nagy vívmányát annak köszönhetette. Elfogadta kiinduló pontul, de nem fogadta el végpontul, végcélul.

Nem tette magáévá Rokitsanskynek s főleg Skodának ama reménytelenségig menő felfogását a gyógyíthatóság terén, mely lassankint oly befolyással volt az orvosokra, és pedig mondjuk ki: éppen legjobbjaikra, hogy lassankint legfőbb csendes ambíciójuk az lett, hogy diagnózisaikat a boncolóasztalon beigazolván lássák. Bizonyos dolog, hogy a hippokratesi tisztult vis mediatrix naturae-hoz való őszinte visszatérésre, mellyel a bécsi iskola újra számolni kezdett, nagy szüksége volt az orvosi tudománynak az előző századok nagy polypharmacijája és örökös egyéb beavatkozásai után; csakhogy nem lehetett éppenséggel mindent a természet gyógyító erejére bízni és nem lett volna szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az orvosnak mégis csak igyekeznie kell olyan gyógyító eljárások birtokába jutni, melyek a természet helyreállító működésének mintájára, annak értelmében, annak mindenkori ujjmutatásai szerint bár, de ha kell, egyenesen belemarkolnak a körfolyamatokba. Így vesszük ki a természet kezéből hatalmas védekező fegyverét: a lázat, amint magasságánál fogva a fegyvert maga a szervezet ellen próbálná fordítani. így markolunk be szuverén felsőbbiséggel a lyssa, a diphtheria körfolyamatába. De a bécsi orvosi iskola lassan megfeledkezett róla, hogy a legmagasabb tudomány is in ultima analysi csak eszköz; s hogy a legnagyobb haszon, melyet az emberiség az orvosi tudománytól várhat, mégis

csak az, hogy racionális elvek szerint való gyógyítását, mi több: meggyógyítását ~ várja tőle. Sajnos, az orvosi történelem azt mutatja, hogy tudomány és gyakorlati orvostan nagyon sokszor nem hallgattak egymásra, hanem „monológokat tartottak“. A bécsi iskola is a strikte vett tudomány színtere volt, Semmelweis működése pedig egyaránt nagy tette volt a tudománynak s egyaránt áldásos volt a gyakorlati téren is, és emberélet mentés dolgában többet tett, mint összességében az egész bécsi iskola.

Semmelweis 1844 július 1-én, éppen huszonhatodik születése napján, megszerezte a szülésmesteri diplomát s még ugyanazon a napon jelentkezett Klein tanárnál a klinika segédorvosi állására. 1846 július 1-én teljesedésbe ment óhaja s elfoglalta állását a tanártestület legjelentéktelebb, legszűkebb lelkületű és horizontú tagjának oldalán.

A világ legnagyobb szülőháza, a bécsi 1784-ben megnyílt köz-kórházi s egyúttal klinikai szülészeti intézet, Semmelweis idejében két ingyenes osztályra volt osztva: az I. osztályon az egyetemi hallgatók nyerték kiképzésüket s ennek főnöke az említett Klein tanár volt; a bábánövendékeket a Bartsch tanár vezetése alatt álló II. osztályon oktatták. A szülönök felvétele a két osztály közt huszonnégy óránként váltakozott, csak egyszer hetenként tartott az elsők negyvennyolc órán át. Csodálatos módon az I. osztály halandósága állandóan és lényegesen nagyobb volt, mint a II. osztályé, és pedig 1840—1845 közt átlag háromszorta, sőt 1846-ban ötszörte nagyobb, s volt idő, amikor az abszolút halandóság egyes hónapokban elérte a harmincegy százalékot is.

A két osztály halandóságának e különbségét nemcsak az orvosok ismerték. Nem maradt az titok a lakosság előtt sem. Ismeretes volt a szülönök előtt, hogy az I. osztály mily nagy járulékát szállítja a halottaknak minden esztendőben. Szomorúan ecseteli Semmelweis, mennyire féltek e szerencsétlenek az I. osztálytól. Szívetépő jeleneteket kellett végignéznie, amikor térdenállva, kezeiket tördelve könyörögtek kibocsátásukért, akik a II. osztályra akartak bejutni, de nem ismerve a viszonyokat, az elsőbe tévedtek, melyet a sok férfi jelenlétéből ismertek fel. Gyermekágyasok megszámlálhatatlan verőérlökéssel, meteorisztikusan puffadt hassal, száraz nyelvvel, vagyis súlyos gyermekági lázban szenvedők, kevés órával haláluk előtt kérlelve erősítették, hogy ők teljesen egészségesek — csak azért, hogy ne kezeljék őket. Tudták, hogy a kezelés előfutárja a halálnak.

Mi volt tehát az oka az I. osztály rettentő halandóságának s a két osztály halandósága szembeötlő különbségének? A gyermekági láznak Semmelweisig érvényben volt kóroktana nem adott erre magyarázatot. Azaz, hogy Semmelweis nem tudta vele magyarázni. A többiek azonban nem kételkedtek benne, hogy azokat a rettenetes pusztításokat, melyeket a gyermekági láz az I. osztályon visz végbe, járványos befolyások okozzák.

Az Összes, s talán nem is túlozunk, ha azt mondjuk, hogy a százféle felfogás közül, mellyel a gyermekági láz okát magyarázni igyekeztek, az epidemiológikus felfogást vallották a legtöbben és ezúttal az I. szülészeti osztály halandóságának magyarázatául valamennyien.

Járványos befolyások alatt értették ugyanis a „pontosan meg nem határozható“ atmoszférikus, kozmikus és tellurikus változások eszességet, amelyek gyakran az egész vidékekre egyidejűleg kiterjeszkednek és a gyermekágyas állapot által hajlamossá lett egyénekben gyermekágyi lázat idéznek elő.

Induljunk ki mi is ezúttal ezekből a pontosan meg nem határozható befolyásokból és kövessük induktív gondolatjárásában Semmelweist saját elbeszélése nyomán addig a pontig, míg vele együtt felfedezéséig: a gyermekágyi láz kóroktanánaki pontos meghatározásáig el nem jutunk.

Helyesen vetette fel Semmelweis vizsgálódásai kiinduló pontjával a kérdést: hogyan van az, hogy a járványos befolyások Bécsben esztendőök hosszú során át csakis a szülöház I. osztályán fejtik ki pusztító hatásukat és állandóan kímélik a szomszédos II. osztályt és kímélik magát Bécs városát? Vájjon lehetséges-e, hogy e járványos befolyások huszonnégy óránként lépnek fel s huszonnégy óránként megint el is múlnak, aszerint, hogy a szülönőket az I. vagy a II. osztályra veszik fel?

Már ezek az előzetes szemlélődések magukban is teljességgel oda terelték Semmelweis ítéletét, hogy nem járványos befolyások azok, melyek az I. osztály rettentő halandóságát előidézik. Európa-szerte, és pedig eredménnyel alkalmazott rendszabály volt akkoriban, hogy az elharapódzó gyermekágyi lázjárványok megfékezésére a szülöházakat bezárták. Bezárták őket, de nem azzal a szándékkal, hogy a szülönők ne a szülöházban, hanem valahol egyebütt haljanak meg, hanem ellenkezőleg, azzal a tudattal, hogy ha a szülöházon kívül szülnék, egészségesek maradnak.

Semmelweis előtt ez is bizonyíték volt arra, hogy nem lehet járványról szó, nem atmoszférikus befolyásokról, mert ezek a szülöház határain túl, a város bármely zugában is érnék a szülönőket. Joggal tételezte fel, sőt már ki is jelentette, hogy nem epidémiák dúlnak az I. osztályon, hanem endemiák, vagyis olyan megbetegedések, melyek a szülöház határai közé szorított okoktól függenek.

Mik lehetnek ezek az okok — erről még sejtelve se volt.

Joggal érvelhetett tovább Semmelweis, hogy a járványok sokszor éveken át szüneteket tartanak és fellépésük közben többnyire évszakokhoz, éghajlatokhoz és időjárás viszonyokhoz vannak kötve, holott a gyermekágyi lázjárványok minden évszakban, a legkülönbözőbb éghajlatokban és bármily időjárás viszonyok közt támadnak.

Sokan az I. osztály túlszűfoltságát okolták; ha ez lett volna, a nagy halálozás oka, akkor annak a II. osztályon még nagyobb-nak kellett volna lennie, mert ez még zsűfoltabb volt, mint az első.

Mások ismét az I. osztály rossz hírét okolták; azt mondták, a nagy félelem, mellyel annak küszöbét átlépik, tenné, hogy a nők megbetegszenek és meghalnak. Csakhogy bizonyára hosszabb időnek, hosszabb halandóságnak kellett azt megelőznie, míg az olyan emberek közt, kiknek a szülöházi kimutatások nem állottak rendelkezésére, ismeretes dologgá lett, hogy az egyik osztályon többen halnak meg, mint a másikon. De azt sem tudta, belátni Semmelweis, hogy a félelem, ez a lelkiállapot miként teremthet olyan anyagi elváltozásokat, mint aminőket a gyermekágyi láz okoz.

Megvádolták még a katolikus vallásos szertartásokat is. A pap ugyanis díszben, az előtte haladó templomszolga csengetyűzése közben járult a betegekhez, hogy ellássa őket a halotti szentségekkel; néha napjában többször is meg kellett jelennie, de míg a II. osztály betegszobájába olyképp juthatott el, hogy a gyermekágyasok többi szobáit érintenie se kellett, az I. osztály betegszobájába csakis öt termen keresztül juthatott el. „Elképzelheti mindenki, milyen benyomással volt a napjában többször hallható, végzetes csengetyűje a papnak a jelenlevő gyermekágyasokra. Magam is nagyon kényelmetlenül éreztem magamat, — írja Semmelweis — amikor a csengetyűt ajtóm előtt elsietni hallottam; sóhaj tört ki keblemből az áldozatért, mely megint az ismeretlen ok miatt esik el. Ez a csengetyű kínos figyelmeztetés volt, hogy ennek az ismeretlen oknak minden erőmtől telőleg utána járjak.“ Semmelweis a pap humánus érzéséhez fordult és el is érte, hogy ezután csengetyűzés nélkül és kerülő úton közvetlenül a betegszobába nyitott be. Csakhogy a két osztály halandóságának különbsége erre se szűnt meg!

Voltak, akik abban vélték megtalálni a nagy halandóság okát, hogy a gyermekágyasok túlnyomó része a legszegényebb lakosság köréből való leányokból állott, kik terhességük ideje alatt nehéz munkával, nyomor és ínség közepette, keresték kenyerüket. Ha ez lett volna az ok, akkor a halandóságnak a II. osztályon éppen akkorának kellett volna lennie, mert oda is hasonló sorsú nőket vettek fel.

Azt is mondták, hogy a szülések kíméletlenebbül vizsgálnak, mint a bábanövendékek. Erre azzal felelt Semmelweis, hogy ha ez igaz volna, akkor meg sem lehetne érteni, miért nem végződik minden szülés halállal, hiszen a magzat testének keresztünyomulása a genitáliákon bármely vizsgálatnál is kíméletlenebb behatás.

Megtalálni vélték az okot a nők sértett szeméremérzetében is, mert az I. klinikán férfiak jelenlétében szültek. Semmelweis előtt érthetetlen volt, hogy a sértett szeméremérzet hogyan tudna lobos izzadmányokat létrehozni.

A kezelésben nem lehetett ok, mert hisz az mind a két osztályon ugyanaz volt. Okolták a rossz szellőzést, a meghűlést, a diétahibákat, a klinika elhelyezését, sőt a nagy közkórházzal való összefüggését, és nem gondolták meg, hogy mindezek az ártalmak mind a két osztályon egyaránt megvoltak, következésképpen mind a kettőn egyenlő halandóságnak kellett volna uralkodnia.

De még egyéb oly dolgok is történtek a klinikán, amikhez szintén hiányzott minden magyarázat.

Az összes vajúdok, kiknél a tágulási időszak annyira elhúzódott, hogy huszonnégy, negyvennyolc, sőt ennél is több órán át tartott, csaknem kivétel nélkül már a szülés tartama alatt, vagy a szülést követő huszonnégy-harminchat órán belül betegedtek meg s gyors lefolyású gyermekági lázban meghaltak. A tágulási időszaknak ugyanilyen elhúzódása a II. osztályon teljesen veszélytelen volt. S minthogy a tágulási időszak rendszerint csak először-szülőknél húzódik el annyira, ezért az először-szülők különösen pusztultak a klinikán. „Nem tudtam, miért történik ez így, de sokszor láttam, hogy így történik“ — mondja szokott őszinteséggel Semmelweis.

Viszont feltűnően ritkábban betegedtek meg: az úgynevezett utcai szülések, vagyis azok a gyermekágyasok, kiket a szülőház felé tartó útukban lepett meg a szülés, holott nyilvánvalóan kedvezőtlenebb viszonyok közt szültek az utcán, mint benn, a szülőágyon szülők. Mi védte meg amazokat az I. osztályon működő ismeretlen befolyások ártalmas hatásától? Ugyancsak ritkábban betegedtek meg a koraszülő nők is.

Semmelweis statisztikai táblázatba foglalt számadatokkal szerette volna kifejezésre juttatni az utcai szülések kisebb halandóságát és szembeállítani az I. és II. klinika halandóságának lényeges különbségét, Skoda 1848-ban indítványt is tett a bécsi tanártestületben, küldenének ki bizottságot, melynek többek közt egy ilyen táblázat összeállítása volna a feladata. Az indítványt el is fogadták, a bizottságot menten kijelölték, de a szülészeti tanárának, Kleinnak óvástétele következtében adott magasabb parancsra a bizottság meg sem kezdte működését.

Pedig a nagy halandóság láttára az állami hatalom is több ízben megmozdult; vizsgálatokat indított és tárgyalásokat tartott, vajjon a megbetegedett gyermekágyasoknak nem volna-e az eddiginél nagyobb száma megmenthető?

Egy 1846 végén tartott tárgyalás elhatározta, hogy a nagy halandóságnak a hallgatók, főleg pedig a külföldi hallgatók az okai; feltették róluk, hogy durvábban vizsgálnak, mint a bábák. Ennek következtében negyvenkettőről húszra csökkentették a hallgatók számát s a külföldieket csaknem egészen kizárták. A nagy halandóság ellen azonban ez sem használt.

Az összes bizottsági jelentések megvádolták hol az egyik, hol a másik endemikus okot, csak hogy sohasem endemiáról szóltak, hanem mindig csak epidémiáról. Az endemia és epidémia fogalmának szerencsétlen összetévesztésében látta utólag Semmelweis az okát, amiért a gyermekági láz kóroktanát oly sokáig nem sikerült felfedezni.

Mély lehangoltság vett Semmelweis lelkületén erőt, amikor nap-nap után látta, mint pusztulnak az ifjú nők életük virágjában. Maga írja, hogy mindaz, amit látott, „oly szerencsétlen hangulatot keltett benne, mely az életet nem teszi kívánatossá; hiszen minden kérdéses volt, minden megfejtetlen volt, csupán a halottak száma volt kétségbevonhatlan valóság“.

Gondoljuk el, t. Orvosegyesület, mennyit szenvedhetett e hónapok alatt Semmelweis tehetetlenségének súlya alatt! Míg a laboratóriumi tudós zavartalanul, nem sürgetve, nyugodt hangulattal végezheti munkáját, alkothatja meg, ha úgy tetszik, egész korszakalkotó cellularpathológiáját: Semmelweist nem a tudományos sikerek ambíciója hajtotta, hanem az emberi élet megmentésének sürgős vágya. És bár agyvelejével: tudásával és ritka éles logikájával egyaránt majdan sikerült is megfejtienie a nagy problémát, agyvelejének minden egyes sejtjét nem a tudomány intérdált érdeke, hanem szívének egy-egy csepp vére hozta működésbe.

És éppen akkor, amikor lelkületét és agyvelejét teljesen fogva tartja a gyermekági láz problémája, amikor a megfigyeléseket már kellő világításba helyezte, akkor adják tudtára, hogy állását él kell hagynia és Breit dr.-nak engedni át a tért. Ilymódon

Semmelweis négy havi szolgálat után 1846 október 20-án elhagyta a klinikát. Olaszországba utazott két barátja társaságában, „hogy Velence műkincseinek láttára felderítse hangulatát és kedélyét, melyet klinikai élményei már nagyon megviseltek”.

Február végén azonban Breit dr.-t váratlanul kinevezték a tübingeni egyetem tanárává s így Semmelweis 1847 március 20-án visszaérkezett Bécsbe. Itt csakhamar azt a szomorú hírt veszi, hogy az általa nagyrabecsült és szeretett Kolletschka, a törvényszéki orvostan tanára meghalt. Boncolás közben egyik tanítványa véletlenül késsel megszurta az ujját. Kolletschkanak ezután a karján nyirokedény- és vivőérgyulladás támadt s mindkét oldali mellhártya-, szívburok-, hashártya- s agykéreggyulladás következtében meghalt; halála előtt néhány nappal az egyik szemében még metastasis is jött létre.

És Semmelweis lelke elé ellenállhatlan erővel tolult Kolletschka betegségének azonossága azzal a betegséggel, melyben annyi sok száz gyermekágyast látott elpusztulni. Hiszen a gyermekágyasok is vivőér-, nyirokedény-, hashártya-, mellhártya-, szívburok- és agykéreggyulladásban haltak el, bennük is fejlődtek metastasisok. Minthogy tehát a bonclelet, a kóros termékek azonosak voltak Kolletschkában és a gyermekágyasokban, jogosult volt a feltevés, hogy a betegségek is azonosak voltak, sőt hogy azokat ugyanazon oknak is kellett előidéznie. Kolletschkánál az előidéző ok: a hullarészek voltak, melyek az ujjon a sértés helyén át felszívódtak s a véredényrendszerbe kerültek. És Semmelweis immár feltette maga előtt a kérdést: „vájjon azon egyének véredényrendszerébe, kiket egy és ugyanazon betegségben láttam, elpusztulni, szintén hullarészek vitettek be? És erre a kérdésre — mondja Semmelweis — igennel kellett felelnem“. Az ismeretlen helyi ok, mely az I. osztályon rettenetes pusztításokat vitt véghez, a vizsgálók kezéhez tapadó hullarészek voltak. És ezt a bécsi orvosi iskola bonctani irányzata okozta. Tanárok, tanársegédek és a hallgatók részére nagyon sok alkalmat nyújtottak, hogy hullákkal érintkezésbe jussanak.

Maga Semmelweis is 1844-től fogva 1850-ig naponkint, kora reggel nőgyógyászati tanulmányokat végzett Rokitansky baráti engedélyével a boncteremben és igyekezett teljesen a bécsi iskola szellemében vizsgálatainak eredményét a boncolási lelettel ellen' őrizni. Amikor a boncteremben elvégezte teendőit, felment a szülőszobába s megszabott kötelessége szerint végigvizsgálta az ottfekvő vajúdókat; természetesen az ily módon szennyezett ujját számtalan nő genitáliáival érintkezésbe hozta, aminek az lett a következménye, hogy például 1847 április havában háromszáztizenkét szülőnő közül ötvenhét halt meg, vagyis 18.26%.

Tehát váratlanul, mint a géniének évezredekre szóló pillanatnyi szüleménye, tisztán állott Semmelweis előtt a gyermekágyi láz pusztításainak valódi okozója: a vizsgáló ujjhoz tapadt bomlott anyagok.

Vájjon kit ne tett volna boldoggá e felfedezés? Ki ne ujjongott volna a tudatban, hogy íme, nekie sikerült az emberiséget egy régóta suhogó ostorától megszabadítani? Kit ne ragadott volna el a Εὐρηκα pillanatának örömei.. Csak Semmelweis maga-

tartásában nincs öröm. Sehol, sehol, munkáinak egyetlenegy sora sem árulja el, hogy a felfedezés pillanat, örömmel töltötte volna el. Amikor felfedezésének történetét csaknem gyermek előtt is érthető, ragyogó világossággal elmondta már, szinte megrendítő önvallomást tesz:

„Meggyőződésemmel híven, tanúságot kell itt tennem, hogy csak a 30 Isten ismeri azok számát, kik miattam idő előtt szállottak sírba. Én oly mértékben foglalkoztam hullákkal, mint amennyire csak kevés szülész foglalkozott. Ha ezt más orvosra is értem, azzal csak egy oly igazságot kívánok öntudatunkra hozni, amelyet az emberi nem mérhetetlen szerencsétlenségére annyi sok évszázadon keresztül nem ismertek fel. Bármily fájdalmas, bármily nyomasztó ez a beismerés, nem a letagadásban rejlik az ellenszere; és ha nem akarjuk, hogy állandóvá legyen a szerencsétlenség, akkor ezt az igazságot az összes érdekelteknek tudomására kell hozni.“

Semmelweis felfedezésével a régi sok rejtély is megkapta magyarázatát. Világos volt például, hogy az utcai szüléseket, a koraszülőket mi óvta meg a gyermekágyi láztól. Egyszerűen az, hogy nem használhatták fel őket tanítási célokra, vagyis nem vizsgálták és nem fertőzték őket hullaméreggel szennyezett kezekkel. De meg volt fejtve az I. II. osztály halandósága nagy különbségének az oka is: a bábáknak ugyanis nem nyílt oly gyakori alkalma kezeiknek hullarészekkel való szennyezésére, mint az orvosoknak.

Semmelweis, hogy a szappanos vizes mosások után is még mindig a kézen tapadva maradt hullanyagokat megsemmisítse, 1847 május második felében meghonosította a chlormosásokat. A hallgatók, amint átlépték az I. osztály küszöbét, chloroldatban tartoztak hullarészekkel szennyezett kezeiket megmosni. Ezen rendszabály következtében a halandóság lényegesen csökkent, bár sokszor még az öt százalékhoz közel járt. A II. osztály halandósága azonban még mindig kedvezőbb volt.

1847 októberében történt, hogy egy évesedő méhrákos szülő nő került az osztályra és tizenkét vele együtt egy szobán fekvő gyermekágyas közül tizenegy halt meg gyermekágyi lázban. Novemberben egy szuvas térdízületi lobban szenvedő szülő nő körül fejlődött ki valóságos kis endemia. Semmelweis erre úgy az aetiológiát, mint a prophylaxist rögtön kibővítette; felismerte, hogy nemcsak hullarészek, hanem bármely bomlott szerves anyag, esetleg a kör lég útján is okozója lehet a gyermekágyi láznak és elrendelte, hogy ezután minden egyes vizsgálat előtt alkalmazandók a chlormosások; végül pedig rájött még arra is, hogy az élő szervezetnek a vitális törvények alól felszabadult élettani termékei, például bomlásba jutó vér, gyermekágyi folyás is gyermekágyi lázat támaszthatnak. Ettől az időtől fogva már nem az I. osztály, hanem a II. mutatott ki kedvezőtlenebb egészségi viszonyokat. Az I. osztály halandósága egy százalék körül ingadozott.

Mily csekély arány a régi ijesztő számokkal szemben!

Semmelweis egy fél év alatt kiépítette egész tanítását. A gyermekágyi láz örök-igaz kóroktanát röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

A gyermekági láz nem egyéb, mint felszívódási, láz, a pyaemiának egyik alakja. A gyermekági láz minden egyes esetét, egyetlenegy esetet sem véve ki, bomlott szerves anyagok felszívódása idézi elő.

A bomlott anyag az esetek túlnyomó többségében kívülről jut a szervezetbe, ezt nevezi Semmelweis, külső fertőzésnek; ezek azok az esetek, melyek a gyermekági lázjárványok képében lépnek fel, ezek azok az esetek, melyeket el lehet hárítani. Nem atmoszférikus befolyások keletkeztetik, hanem emberek.

Ritka esetekben a bomlott anyag a megtámadott szervezet határain belül képződik; ezek az autoinfekció-esetek és ezek az esetek nem mind háríthatók el, de nem szabad elérniök az egy százalékot. Ide tartozik például az erőszakos fogóműtétek után zúzódott, üszkösödött szöveteknek felszívódása.

A bomlott szerves anyagnak három forrása van, melyből az egyének szervezetébe jutva, gyermekági lázat idéz elő. Első a hulla, és pedig bármely korú és nemű hulla, tekintet nélkül a lefolyt betegségre, tekintet nélkül arra, hogy a hulla gyermekági vagy nem gyermekági; a hullának csakis a rothadási foka jó tekintetbe. Második forrás a betegek, és pedig bármely korú és nemű betegek, kiknek betegségei bomlott anyagokat termelnek, tekintet nélkül arra, hogy a beteg egyén gyermekági lázban szenved-e vagy sem; csakis a bomlott anyag jó, mint a betegség terméke tekintetbe. Harmadik forrás a vitális törvények alól felszabadult élettani szerves termékek, melyek a rothadás bizonyos fokát elérték (pl. a lepedőre száradt vér, lochiák).

A bomlott szerves anyag vivője lehet a vizsgáló ujj, az operáló kéz, a műszerek, az ágynemű, a szivacsok stb., szóval mindaz, ami bomlott anyaggal van fertőzve s az egyének genitáliáival érintkezésbe jut.

A bomlott szerves anyag felszívódásának helye a méhnek belső lapja, a belső méhszájtól felfelé, mely a terhesség következtében nyálkahártyájától megfosztatván, jól felszívó felületet nyújt. Felsebesedés azonban a genitáliák, sőt az egész test minden pontját felszívásra alkalmassá teszi.

A fertőzés ideje legtöbbször a táulás időszaka, nemcsak azért, mert akkor a méhnek belső lapja már hozzáférhető, hanem azért is, mert a gyermek fekvését, elhelyezését kipuható vizsgáló ujjal való behatolás alkalmá gyakoribb.

A gyermekági láz prophylaxisául a következő kettős tételt állította fel Semmelweis: „Ne vigyetek be az egyének szervezetébe bomlott anyagokat“ és: „távolítsátok el a szervezet határain belül termelt bomlott anyagot még felszívódása előtt“.

Semmelweis ezen axiómái a tízparancsolathoz hasonló megdönthetetlen biztossággal hangzanak és teljes joggal mondhatjuk, hogy Semmelweis nemcsak a gyermekági láz lényegét és elhárítását derítette fel, de elmondhatjuk azt is, hogy ami nagy vívmányokat a sebészet Semmelweis után elért, a prophylaxis kettős tételében már bennfoglaltatnak. Hiszen ő maga is sebesültnek tekintette a nyálkahártyája fosztott, felsebzett méhű gyermekágiast.

Vegyük immár nagy vonásaiban szemügyre, hogy mi lett a sorsa Semmelweis felfedezésének.

Az első, ki nemcsak helyeslő tudomást vett róla, de még ugyanabban az esztendőben, 1847-ben, a bécsi orvosegyesület nagy elterjedésű folyóiratában értesíti a világot Semmelweis tapasztalatairól: Hebra volt. Már ebben a chronologice első közleményben is utal Hebra rá, hogy Semelweis szerint a gyermekágyi láz okát nemcsak hullarészeknek, de az élő szervezetek eves váladékainak átvitele is okozhatja. 1848 áprilisában újra szót emel Hebra; ezen közleményében Jennerével egyenrangú felfedezésnek minősíti Semmelweisét. Mindkét cikkének végén pedig felszólítja a szülőházak főnökeit, tennének kísérletet a chlormosásokkal s írának meg akár jóváhagyásukat, akár, megokolt cáfolatukat. Angliába a ma is élő C. H. F. Kouth vitte ki Semmelweisnek személyes tapasztalataiból Bécsben megismert tanítását s 1848 május 29-én beküldte a kimerítő, később könyvalakban is megjelent közleményét a Medico-chirurgicai Transactions szerkesztőségéhez, mely azt nemsokára hozta is. Kouth abban, az időben volt Semmelweis tanítványa a bécsi klinikán, amikor az tanítását éppen kiépítette; közleménye a Bécsben *endemikus* (nem *epidemikus*!) gyermekágyi lázról szól, s abban bőven kifejtette honfitársai előtt Semmelweis tételeit.

1848-ban Haller közkórházi főorvos emlékezik meg egy cikkben róla. Haller volt az első, ki Semmelweis felfedezésének „kiszámíthatatlan jelentőségére“ utalt a sebészet terén.

1849 áprilisban a strassburgi egyetem tanársegéde, a Semmelweis által levélben felkeresett Wieger Frigyes a Gazette Medicale de Strassbourgban francia honfitársait ismertette meg Semmelweis tanításával,

1849 október 18-án Skoda a bécsi tudományos Akadémia elé vitte az ügyet. Hosszas, alapos, elaboratumszerű előadásában többek közt elmondja, hogy Semmelweis őt, Rokitanskyt s még néhány közkórházi orvost először avatott be felfedezésébe és azt írja: „*pillanatig sem kételkedtünk benne*, hogy Semmelweis nézete helyesnek fog bizonyulni“. Elmondja továbbá, hogy Semmelweis az ő felszólítására állatkísérletsorozatot végzett, mely szintén teljesen jóváhagyta nézetét. A kísérletek további folytatását célszerűnek tartaná s kéri a szakoszályt, küldené ki a kebeléből Brücke tanárt is a kísérletekhez. Egyúttal a szakosztály 100 forintot utalványozott a kísérletek költségeire.

Azt hiszem, t. Orvosegyesület, senki sem mondhatja, hogy Semmelweis felfedezésének nyilvánossá tétele körül — és pedig a felfedezésnek már első idején — nem történt meg minden, aminek meg kellett történnie.

Én azt tartom, hogy igaza volt Semmelweisnek, amikor 1860-ban szomorúan visszapillant: „méltán hihettem, hogy a tudomány férfiai előtt, kiknek életcélja az emberi élet megmentése, elegendők lesznek az ezen első közlésekben foglalt utalások, főleg amikor egy oly betegségről volt szó, melyről borzalommal szóltak valamennyien.“

E nyilvános közléseken kívül azonban Semmelweis még számos levéllel kereste fel Európa szülőházai főnökeit. Egyik levél ment a másik után: Edinburghba Simpsonhoz, Kielbe Michaelishez, majd Litzmannhoz, Kopenhágába Levyhez, Amsterdamba

Tilanushoz, Skoda magára vette Nadhernyt Prágában, aki ismét vejét, a würzburgi Kiwisch kereste fel, stb., stb.

Azt hiszem, t. Orvosegyesület, nyugodtan megadhatjuk az abszolutiót Semmelweisnek, hogy igenis szíven viselte életmentő tapasztalatainak széles körben való elterjedését s e célból való ismertetését. Hogy tanításainak el nem ismerése nem a könyve megjelenésén múlt, megmutatta a jövő, mely nem szaporította híveit és nem apasztotta ellenfelei számát.

És hogy tanításáról igenis tudomást vettek, bizonyítja ama támadások hosszú, hosszú sora, melyet 1850-ben Scanzoni nyitott meg. A Prager Vierteljahrssehrift 2. számában Scanzoni egyszerűen hypothesisse degradálja Semmelweis felfedezését, a hullarészek fertőző is chlormosások fertőtlenítő hatását el nem ismeri, a gyermekágyi láznak pyaemiával való azonosságát tagadja s a bajnak epidemikus természetét fenntartja s azzal véli bizonyítani, hogy az évszakhoz van kötve: télen dühöng, nyáron elül. Ugyanez a Scanzoni nemrégiben, de már két évvel Semmelweis felfedezése után, 1849 március 29-én felterjesztést küldött a csehországi tartományfőnökséghez azzal a kéréssel, indítaná meg a gyermekágyi láz lényege felőli vizsgálatok végzését, mert úgy mond „a gyermekágyi láz még mindig rejtélyes betegség és csodálatos, hogy mindeddig még senkinek sem jutott eszébe annak tisztázásával foglalkozni“. És Scanzoni, aki többek közt azt is kifogásolta, hogy Semmelweis állatkísérleti eredményeket is hozott fel tanítása bizonyosságába, melyekkel szerinte semmit sem lehet bizonyítani, felterjesztésének 3. pontjában állatkísérletek végzését tartja szükségesnek a gyermekágyi láz mivoltának felderítésére, melyben többek közt házinyulak, kutyák, macskák és tehének elhelyezését ajánlja a gyermekágyi lázas betegek szobáiban, sőt ágyaiban. Ennyire őszintelen volt Scanzoni.

Méltán bánthatta ez Semmelweist s hogy ellenfeleit meggyőzbe, nemsokára rá el is határozta magában, hogy a bécsi orvosegyesületben előadást tart a gyermekágyi láz keletkezéséről. A történelmi nevezetességű ülés 1850 május 15-én folyt le. Semmelweis minden oldalról, s azt mondhatjuk, a legnagyobb plasztikussággal fejtette ki itt tanításait és érveit.

Az ügy fontosságára való tekintettel az elnöklő Rokitsansky szabad tért engedett a felszólalóknak is, s a vitát június 18. és július 15-én folytatták és végül Rokitsansky elismerő szavaival fejezték be. A hármas ülés valóban Semmelweis diadalával végződött, bár elég számban emelkedtek a hangok, melyek ellene szólaltak fel. Klein professzor némán ült az ülések alatt; azonban felszólalt veje: Chiari, a szülészfőorvos, és pedig melegen Semmelweis mellett. A világnak pedig új alkalma nyílt Semmelweis tanításával megismerkedni, mert az ülések jegyzőkönyvei a bécsi orvosegyesület folyóiratában közzététettek s a szerkesztő titkár, mint „az orvosi bűvárlat valóságos diadalá“-ról emlékezett meg róla.

Csakhogy a támadások sűrű egymásutánban jöttek. Az első, ki Semmelweisnek már említett leveleire felelt: az edinburghi Simpson volt. Kicsinylő, bántó hangon írja, hogy igen csodálja, ha Semmelweis azt hiszi, hogy újat mondott. Angliában már régen tudják, hogy a gyermekágyi láz contagiosus betegség. Ámde amily jól tudta Semmelweis, hogy a gyermekágyi lázat

nem egy specifikus contagium idézi elő, éppúgy nem tudták az angol orvosok — mint ahogy részben ma sem tudják — hogy a ragályossági elmélet és Semmelweis tanítása közt, mely a pyaemiával azonosítja a gyermekágyi lázat, ég és föld a különbség. Ragályos betegség pl. a himlő, mert himlőt csak himlőtől lehet kapni; evesedő méhfákról származó bomlott anyagból még sohase kapott senki sem himlőt; de igenis kaphatott akárhányszor pyaemiát ha a bomlott eves anyag felszívódásra jutott és ha gyermekágyas volt az illető, szintén kaphatott pyaemiát, vagyis gyermekágyi lázat.

Tilanus Amsterdamból udvarias választ írt, de megmarad részben a járványos és részben a ragályossági felfogás mellett.

Nemcsak elutasító, de támadó választ írt a kopenhágai Levy tanár.

Kiwisch, würzburgi tanár, korának egyik legkiválóbb szülész, 1850-ben hosszabb cikket közöl, melyben Semmelweisszal szemben kijelenti, hogy a gyermekágyasokat teljesen veszélytelenül lehet közvetlenül hullabóncolatok után vizsgálni.

Ugyancsak 1850-ben Lumpé dr. a gyermekágyi láz teoriájáról ír s gúnyosan jegyzi meg, ha igaz volna Semmelweis felfedezése, akkor biz azt Columbus tojásának kellene nevezni.

Hamernik, prágai tanár, 1850-ben azt az ellenvetést teszi, hogy gyermekágyi lázjárványok sokkal régebbi keletűek, mint a boncolások s e szerint a gyermekágyi lázat semmi körülmények közt sem idézhetik elő a hullarészek. Semmelweis ellen nyilatkozik szintén 1850-ben Bamberger tanár is.

Csupán egy férfiú akadt mindeddig Európa szülésztanárai közt, ki tanítását elfogadta: Michaelis, kiel tanár, ki hálás elismerését fejezte ki Semmelweisnek, hogy nagy felfedezésével megmentette a bezártság veszélye alól a vezetése alatt álló szülőházat, mert amióta az ő tanítását követte, összesen egy szülőnőt veszített el gyermekágyi lázban.

Csakhogy Michaelisra Semmelweis tanításának meggyőző igazsága oly mélyen hatott, hogy önmagát kezdte vádolni szeretett unokanővére haláláért, kit Semmelweis tanainak megismerése előtt gyermekágyi lázban elveszített; ezen kedélyállapot súlya alatt Hamburg mellett a robogó vonat elé vetette magát, amelynek kerekei szétzúzták.

Fel szokás róni Semmelweisnek, hogy mindezen támadásokra nem felelt mindjárt. Úgy látszik, e vád hangoztatói megfelelnek arról, hogy éppen erre az időre, 1850 októberére esett Semmelweis életének egy jelentőségteljes fordulata.

A bécsi klinikai szolgálatot ugyanis 1849 október 20-án el kellett hagynia. A másoknak mindenkor megadni szokott szolgálati meghosszabbítást tőle megtagadták; később beadta a kérvényt a magántanárságért, ezt azonban visszautasították. Másodszori kérését csak azzal a kikötéssel teljesítették, hogy demonstrálnia csakis phantomon szabad. 1850 október 10-én vette Semmelweis tudomásul kinevezését a záradékkal együtt s 5 nap alatt becsomagolt és hazajött.

Ily módon új életviszonyok közé s idejét teljesen lefoglaló új pesti tevékenységi körébe került Semmelweis. 1851 elején a

Rókus-kórház szülészeti osztályának főorvosi állását foglalta el, mely mellett 1855-től fogva az egyetemi tanszéket is ellátta. E közben egyik támadás a másikat érte. 1851-ben a francia akadémia jelenti ki, hogy Semmelweis tanítása nem bizonyult igaznak. Ugyanezen évben Kiwisch ír cikket, melyben kérkedve említi, hogy ő volt az első, aki kétségbevonta a bomlott anyagok fertőzőképességét. Kiwisch-sel szemben azonban féltékenyen hangoztatta a maga prioritását Scanzoni, mondván: „Én voltam az első, ki ez állítás helyességét kétségbe vontam; hozzám csatlakozott később Kiwisch...” 1855-ben Braun — Semmelweis utóda, kinek tanársegédsége ideje alatt az I. klinika halandósága megint rettenetes módon felszállt — merészelt írni Semmelweis tanítása ellen és felállítani egy új agyrémet: egy 30 pontból álló aetiológiát. 1856-ban, amikor Fleischer a „Wiener medizinische Wochenschrift”-ben Semmelweis pesti klinikájának kimutatását tette közzé, a szerkesztő utána tette a következő mondatot: „Azt hittük, hogy a klórmosások már régen túlélték magukat;... itt volna már az ideje, hogy félre ne engedjék az emberek továbbra is vezetetni magukat”. 1857-ben Martin müncheni tanár tör újra lándzsát a gyermekági láz járványos volta mellett.

Egyáltalán az egész világ ekkor már csak a „hullafertőzés hypothesis”-ról szól és vét rá úgyszólván történelmi visszapillantást.

1858-ban Semmelweis újra több tudakozó levelet írt. Azokhoz írta, akik nem nyilatkoztak, s akiktől tehát remélhette, hogy tanítását elfogadták s kértére majd ki is jelentik ezt nyilvánosan. Remélt, a nagy gyermek! Stoltz, strassburgi tanár válaszolt is neki; azt írta, hogy „észleteim nem kedveznek az ön elméletének a gyermekági láz kóroktanát illetőleg”. Litzmann, Michaelis utóda azt írja, hogy a nagy halandóság miatt két ízben kellett bezárnia a szülőházat, amiből világos, hogy a gyermekági lázat zsúfoltság okozza. Everken Paderbornban csalódásnak nevezi Semmelweis észleleteit. 1858-ban Dubois, a szülészet terén Franciaország orákuluma, azt írja egyik közleményében, hogy: „Semmelweis elmélete nem igazolódott be s valószínűleg az az iskola is elfelejtette már, melyből kikerült.” 1858-ban, tehát 11 évvel Semmelweis felfedezése után, Virchow tartott előadást a berlini szülészeti társulatban, melyben a gyermekági láz aetiologikus momentumaiként állítja oda az időjárási viszonyokat s a simultán megbetegedéseket, főfontosságot tulajdonítva a tejelválasztásnak és az idegrendszer izgalmainak. Erre válaszolt később Semmelweis Virchownak, hogy medikusairól nem is szólva, 823 bábája működik Magyarország területén, akik felvilágosodottabbak a berlini szülészeknél, mert ha Virchow ennek a 823 magyar bábának tartott volna előadást a gyermekági lázról, menten kinevették volna érte.

1850-ben nem is támadás, de — nem találok más szót reája — megalázás érte Semmelweist. Legnagyobb, legrosszabb indulatú ellenfelétől, sőt joggal mondhatjuk: ellenségétől, Scanzonitól jött, de nem az ő neve alatt. Egy fiatal törtető, Silberschmidt nevű asszisztens írt egy munkát a kisebb gyermekági láz történetéről. És ebben elmondja a régi sok téves nézetet, köztük nagy fölénnyel azt is, mi mindent véltek, gondoltak annak

idején Skoda és Semmelweis. És ezt a munkát a würzburgi orvosi fakultás Scanzoni ajánlatára díjjal koszorúzta meg.

Most már tollat vett kezébe Semmelweis, Ennyi támadásra — de hisz ennél is több volt, mert nem valamennyit soroltam fel — válaszolni kellett. Ő, aki eddigelé minden jelét megadta békés, polémiától irtózó természetének, bűnnek érezné, ha tovább hallgatna. Azt remélte tizenhárom éven át, hogy az időre bízhatja az igazság érvényesülését, de reménye nem ment teljesezésbe. „A sors — úgymond Semmelweis — letéteményesévé tett azon igazságoknak, melyeket könyvem tartalmaz. Visszautasíthatatlan kötelességem helyt állani érettük. Feladtam a reményt, hogy az ügy fontos és igaz volta fölöslegessé tesz minden harcot. Nincs többé szó hajlamaimról, csupán azok élete jó számításba, kiknek abban a harcban, vájjon nékem vagy ellenfeimnek van-e igazuk, semmi részük sincsen.“

Körülbelül másfél évig dolgozott 550 lapnyi: a gyermekágyi láz kóroktana, fogalma és prophylaxisa című nagy munkáján s annak első fejezetétül felhasználta az 1858-ban a budapesti orvos-egyesületben tartott előadásának némileg bővített szövegét a gyermekágyi láz kóroktanáról. Munkáját természetesen „azok nyelvén írta, kikre hatnia kellett“: németül. Könyvének első felében higadt, szabatos, induktív logikával írta meg tanítását, melynek rövidre foglalt alaptételeit az imént volt alkalmam elmondhatni. Könyvének második felében pedig egyenként reflektál azokra a támadásokra, melyek nagy részét szintén felsoroltuk. Munkájának ezt a részét lehetetlen mély megindulás nélkül olvasni. Ahány oldala van e résznek, azt mind szíve vérebe mártott tollal írta. „Tanításom nem arra való — mondja Semmelweis —, hogy könyvtárak pora és penésze lepje el, hanem arra, hogy elijessze a szülőházak rémét, hogy megmentse a feleséget a férj, az anyát a gyermek számára.“ „Ha tizenkét év után fölvetem a kérdést: betöltötte-e tanításom misszióját, akkor a felelet erre nagyon elszomorítóan hangzik. Hiszen még mindig kiszámíthatlan, mikor fog az utolsó falusi borbély, az utolsó falusi bába legutoljára fertőzni. Bécsben, ahol fölfedezésem bölcsője állott, 1854-ben megint 400 gyermekágyast ragadott el a gyermekágyi láz.“ „Bűnt követnék el, ha tovább is hallgatnék, s az időre és az elfogulatlan vizsgálatra bíznam tanításom gyakorlati elterjedését. Jól tudom, hogy számos kartárs ódiómát fogom magamra vonni. De vigasztalni fog a tudat, hogy válaszom nem cél, csupán eszköz reá, hogy Isten a megmondhatója, hány orvost visszavezessenek az igazsághoz, kiket az emberiség szerencsétlenségére . ellenfeim szirénhangjai még mindig tévedésben fogvatartanak.“

És itt fölvetem harmadszor a kérdést: terheli-e mulasztás Semmelweist? Bármennyire is nehezemre esnék, kimondanám az igent, ha úgy volna. Kimondanám, ha bebizonyosodott volna, hogy tanainak elterjedését csakugyan az gátolta meg, hogy könyvvé nem foglalta őket. De ha azt kell látnunk, hogy Európa szülész-tanárai közül a könyv egyetlen egyet sem térített meg, akkor semmiféle jogosultsága sincs tovább, hogy a Semmelweis ellen stereotypice ismételt vád csak egy pillanatig is továbbra fenn-tartassék.

Tizennégy éven át senkit, de senkit se bántott Semmelweis,

csakis feléje zúdult a kicsinylések, a támadások áradata. S közben egész Német- és Franciaország visszhangzott a gyermekágyi lázban haldokló szülönök jaj gátasától. Vájjon nem volt-e most már joga feljajdulni, mondván: „Szegény emberiség! kikre van a te életed bízva!“ és rámutatni, hogy a nem szűnő nagy halandóságot a szülészet tanárai s az általuk nevelt orvosok és bábák okozzák!

A könyv 1860 októberében hagyta el a sajtót. És mi volt a hatása? 1861-ben Zipfl tanár kijelenti, hogy a gyermekágyi lázat járványos befolyások okozzák, melyekben valami miazmának vagy contagiumnak is szerepe kell hogy legyen. Hecker odanyilatkozik, hogy a szülészet-, valamint sebészetben előforduló septikus folyamatok ellen követett nagy tisztaság hangsúlyozása egyoldalú és helytelen álláspont.

Patruban professzor, az „Oesterreichische Zeitschrift für praktische Heilkunde“ szerkesztőbe, Semmelweis alapos tévedéseiről beszél, Breisky professzor különönc rajongónak nevezi Semmelweist, ki könyvében újra harcra kelt régi nézetéért s azt elég naiv módon örökigaznak nevezi. Siebold tanár azt mondja: „Elég! a hullafertőzés felett ki van mondva az ítélet.“ A legerősebb ellenállást természetesen a legrégebb ellenség: Scanzoni fejt ki még mindig. Mint régen leveleit, most könyvét is szétküldi Semmelweis a világ négy tája irányába. Hiába! minden hiába! Európa szülőházaiban tovább is úgy pusztultak a szülönök, mint 1847 előtt! És Semmelweis újra kimozdul: nem a maga igazát megy keresni; egyik kezét szívére téve, másikkban pалlost tartva, kiáll a szülőházak kapui elé s védi a halálnak szánt szülönöket, kiknek életéért mindinkább felelősnek érzi magát.

1861 és 1862-ben írta meg híres, vagy aimint mondani szokás: hírhedt nyílt leveleit. Egyet Spaethnek, egyet Sieboldnak, kettőt Scanzoninak s egyet a szülészet összes tanárainak. Ezekben a levelekben minden követ megmozdít, mindent megpróbál, csakhogy ellenfeleit meggyőzze. De kijelenti valamennyi levélben, hogy megrendíthetetlen az elhatározása, hogy mindazok ellen, akik nem fognak megszűnni ezután is pusztításokat vinni végbe a szülönök közt, kíméletlenül fog fellépni. Ezekből a levelekből szinte kiérzdk Semmelweis tragikuma. Már mintha nem is a tanárokkal, hanem mintha a sorssal viaskodnék! Hiszen ember talán elgondolni se tudja, mit érezhetett az ő könyörületes szíve ennyi sok esztendő után. Irgalmat kér az ő szülönői részére szinte a könyörgés hangján; de fenyeget is, jupiteri mennydörgést és villámokat is szór. Felelőssé teszi isten-ember előtt a szülészet tanárait, amiért már oly sok szülönőt elpusztítottak és még mindig pusztítanak. Különösen Scanzonival bánik el érdeme szerint, akiről kiderült az a páratlan rosszindulat, hogy most már privátim klórmosásokat végeztetett, azonban nem szűnt meg nyilvánosan ellenük írni. Súlyos volt a kard, mellyel Semmelweis síkra szállt az igazságért, s éle ki volt fenve; de pengéje nemes acélból készült.

Jól tudom, hogy e nyílt levelek hangját mily sokszor kifogásolták, sőt meg is rótták. Csakhogy akik így ítélkeznek, egyet elfelejtenek, hogy: többé nem a hangról, hanem százezrek életéről volt szó. Csak az vessen követ Semmelweisra, ki teljes biztossággal meg van győződve magáról, hogy ha az igazságért tizennégy álló esztendőn át folytatott önzetlen és szakadatlan küzdelméért

ugyanannyi éven keresztül csakis támadás és bántó mellőzés fogná érni — nem is őt, de azt az eszmét, melynek diadalra juttatása kedvesebb a saját életénél is—, nos, csak az vessen követ rá, aki tudja magáról, hogy mindezekért a kifakadásnak egy szavát sem fogja hallatni. Csak az ítélje el Semmelweis, aki még nem vette észre az emberiség történelmében, hogy a világ előbbreviteléhez szolgáltatott legnagyobb építőköveket sohasem keztyűbe takart kézzel hordták össze a munkások. És csak az emeljen kifogást a nyílt levelek ellen, aki megilletődve nem érzi magát, amikor Scanzoni felé fordul Semmelweis és arra kéri: „Nevezze meg nékem, tanácsos úr, a szülészetnek azt a tanárát, aki tizennégy év után az én tanításomat adja elő; mutassa meg nékem azt az unikumot, hadd köszönjem meg neki!“

Mily tiszta pillantást vethetünk Semmelweis lelkébe, amikor Seanzonihoz intézett következő kijelentését halljuk: „Én fölfedeztem a gyermekági láz örökigaz kizárólagos aetiológiáját. De nem ez az igazi érdeme az én tanításomnak, hanem az, hogy megmutatja, miként kell e szerencsétlenséget elhárítani.“ Másik nyílt levelében könyörög Sieboldhoz: „Én önt egy igen jó és mélykedélyű embernek ismerem, tanácsos úr, és meg vagyok róla győződve, hogy ön nem volna képes tudva szerezni valakinek kellemtelenséget; és ezzel a jó lelkiületével ön, mivel nem ismeri a gyermekági láz keletkezését és elhárítását, mindenütt a tudatlanságból legyilkolt gyermekágyasok hulláiban keres támaszt tanítása számára. Az ég szerelmére kérem önt, tanácsos úr, tegye magáévlá azokat az igazságokat, melyeket könyvem tartalmaz, hogy lelkiületének megfelelőleg támaszt találjon új meggyőződéséhez a gyermekágyasok vidám arckifejezésében és az üres halottas kamrában.“ És Siebold, ki tizenhat órával halála előtt huszonkét szülészeti levelének korrektúráját elvégezte, a hetedik levelében kijelenti, hogy nyílt leveléért nem táplál haragot Semmelweis iránt. Ezen Sieboldhoz írt levele egy fontos dokumentumot is tartalmaz, mely újra világot vet Semmelweisra, hogy nem volt eszköz, melyet kész ne lett volna felhasználni, hogy a világot meggyőzze az igazságról. Levele végén azt írja Semmelweis: „Tanácsos úr teljesen haszon nélkül olvasta munkámat. S minthogy el tudom gondolni, hogy mások is úgy olvasták s mivel én megtántoríthatlanul elhatároztam, hogy az emberiséget megszabadítom a gyermekági láz ostorától, ennek a szent célnak elérésére a következő ajánlatot teszem önnek: Szólítsa ön fel, tanácsos úr, Németország szülészzeit és orvosait, jönnének össze augusztus vagy szeptember havában bármelyik német városban, amelyet ön e célra kijelöl; meg fogok jelenni én is és szóbelileg megértetjük magunkat egymással. Hivatásos kötelességeim nem eresztenek el sem korábban, sem később Pestről, s a német orvosok és természettudósok évi kongresszusával nem egyeztethető meg e megbeszélés, mert az rövid ideig tart; én el vagyok tökével mindaddig maradni, amíg valamennyien, és pedig meggyőződésből, el nem fogadják tanításomat.“

Tudjuk, hogy óhaja nem ment teljesedésbe, bár ez nem okvetlenül Sieboldon múlhatott, aki ugyanazon év, vagyis 1861 októberében már meghalt. De sőt tudjuk, hogy éppen a német orvosok és természettudósok azon évben Speyerben tartott gyűlésén tüzték

ki napirendre Semmelweis tanítását, ahol — mint előre jelzé — pesti kötelességei miatt nem jelenhetett meg. Az egyetlen heidelbergi Lange volt, ki mellette szólalt fel, az összes többi felszólaló — köztük újra Virchow — ellene szólott.

Utolsó nyílt levelét Semmelweis a szülészet összes tanáraihoz intézte. Ebben a levelében újra s újra kifejti tanait. De kijelenti, amennyiben a tanárok régi, téves tanításuk mellett továbbra is megmaradnának, ő egyenesen a segélykereső közönséghez fog fordulni és azt fogja mondani: „Te családapa, tudod-e, mit tesz az, szüléskor vagy bábát híni a feleségedhez, ki segélyre szorul szülés közben? Az annyit tesz, mint feleségedet és meg sem született gyermekedet életveszélynek kitenni. És ha nem akarsz özvegygé lenni és ha nem akarsz, hogy megszületetten gyermekedbe a halál csirája oltassék be, és ha nem akarsz, hogy gyermekeid anyjukat veszítsék el, akkor vegyél egy pár krajcárért klórmészt, önts rá vizet és ne engedd, hogy a szülész vagy a bába belsőleg megvizsgálja a feleségedet, mielőtt szemed láttára klórral sikamlósra nem mosták a kezüket.“

Ez a levele befejezetlen maradt. Beszéd közben csuklott el a hangja. Ígérte, hogy „folytatása következik“ —, de nem következett. Megszűnt tanait hirdetni, megszűnt értük síkraszállani, mert nem bírta már a céltalan, meddő küzdelmet. Dolgot kereső lelke a nőgyógyászat mezejére terelte, hol viaskodások nélkül, rezignáltan, szárnyaszegetten, de azért el nem fásulva el-eldolgozgatott. Végzetét látta benne, hogy régi eszményei már ne teljesedjenek s le kell mondania róla, hogy megérje azt a boldog jövőt, amikor az anyák nem fognak többé gyermekeiknek áldozatul esni. És íme, váratlanul, annyi harc és küzdelem után, öröm is éri. Mint a messziről átcsendülő esti harang békekongása, úgy hangzanak át Szentpétervárról az odavaló orvosegyesület tárgyalásai, ahol a felszólalók tekintélyes része — elfogadja tanítását. Hogy mily boldog volt Semmelweis, ugyancsak bizonyítja, hogy a hosszú tárgyalásokat lefordította magyarra és közzétette az Orvosi Hetilapban.

Ez volt hosszú idő után az első öröme, de ez volt az utolsó is. Mert tanainak általános elismertetését Semmelweis nem érte meg. Csakhogy a hosszas támadások ütlegei, csapásai fájó nyomokat hagytak rajta: lelke tele volt kék foltokkal. A régi téma nem hevítette többé, csak könnyeket fakasztott szeméből. Sokszor megesett rajta, ha ismerősei, barátai előtt szóba került a borzasztó pusztítás, melyet a gyermekágyi láz véghezvitt, könnybe lábadtak szemei és elfojtották hangját. Nem egy ízben előadásait is félbe kellett szakítania s a legnagyobb izgalom vett rajta erőt, midőn hallgatóinak elmondta életének szomorú élményeit, tanításának mellőztetését, az anyák rettenetes pusztulását.

A katasztrófa nem is sokáig késett már, 1865 július közepén egy tanári ülésen tört ki. Semmelweis — a jelenlévők nagy meglepetésére, de még nagyobb megindulására — egy bábaesküformulát vett elő s azt felolvasta. Semmelweist rögtön lakására szállították; Balassa, Bókai és Wagner konzíliumot tartottak fölötte s néhány nap múlva, július 31-én elszállították Bécsbe, az alsó-ausztriai tébolydába. Semmelweis darabokban múlt ki; még életében megérte lelki kimúlását; de halálát nem ez okozta, hanem

egy közvetlenül elmebajának kitörése előtt végzett operációja közben szerzett sérülése a jobb középső ujján. A seb gangraenás lett és perforálta az ízületet s a folyamat úrrá lett egész szervezetén és 1865 augusztus 13-án általános pyaemia tünetei közt halt meg, tehát abban a betegségben, mely az oltalmába vett gyermekágyasokat pusztította, s amely ellen küzdeni meg nem szűnt.

Tetemeit 1891-ben hazahoztuk. Idehaza pihen Semmelweis, szeretett hazánk földjében, melynek ő is mindenkor hű fia volt.

T. Orvosegyesület!

Immár hatvan esztendeje, hogy Semmelweis letette tanításának alapját. „Manapság már — hogy Kézmárszkynk szavaival éljek — Semmelweis tanításának alapigazságai szilárd épület alakjában állnak megdönthetetlenül előttünk.“ És állani fognak örökké, míg csak a nő szülni fog. De kihűltén, hidegen pihen a szív, melynek melegsége annyi nemes tettnek, annyi irgalomnak és jóság-nak s amellet az orvosi tudomány egyik legnagyobb diadalának volt forrása: nem érzi többé a sok sebet, melyet küzdelmei között kapott, — csak mi emlékezünk róla.

De emberi természetünk nem éri be a tények bármi fájó s elmélyedő szemléletével, hanem magyarázatot keres a tényekhez.

Nagy emberek elbukását a sorssal vívott küzdelmükben mindig az okozta, hogy a világ rendjével kerültek összeütközésbe, hogy nem állottak a világrendet igazgató korszellem talaján, hanem annál följebb emelkedtek. A világ minden gyengeséget megbocsát és engesztelhetetlen ellenséget csak az szerez, aki erényeivel, aki fensőbbiségével kimagaslik embertársai közül.

Így állott Semmelweis is magasan a maga kora fölött, mely őt meg nem értette. Nem értette, mert *nem látta* a bomlott szerves anyagot, melyre Semmelweis, mint a gyermekágyi láz egyedüli kórokozójára, egyenesen rámutatott.

Vájjon elfogadhatjuk-e ezt Semmelweis ellenfelei mentségéül? Csak tegyük fel a kérdést: látta-e valaha valaki a gravitáció erejét? és mégis elismerjük fizikai hatásánál fogva. És látta-e valaha valaki a levegő hőmérsékletét vagy a levegő nyomását? pedig hogy vannak és léteznek, a természet és saját szervezetünk legkülönbébb reakciói mutatják. És hogy van bomlott szerves anyag, ezt a szülőházi halandóság érzékeny reakciói mutatták, a klórmosások eredménye mutatta és Semmelweis imponáló statisztikai anyaga bizonyította.

Pasteurnek, Listernek, Kochnak kellett még eljőnnie s még a bakteriológia előtt is a mikroszkópokat kellett tökéletesíteni, míg megmutatták, hogy: igenis van bomlott szerves anyag, s hogy ez a bomlott szerves anyag nem egyéb, mint a pathogen baktériumok mindenkor gyilkolni kész serege. Amint a tudomány eljutott eddig a pontig: nemcsak elismerésben és igazolásban részesítette Semmelweis tanait, de utat is nyitott nekik.

És itt meg kell egy pillanatra állanunk, t. Orvosegyesület és elismeréssel fölidéznünk Markusovszky Lajos nevét, ki nemcsak ifjúkori benső, kenyeres pajtása volt Semmelweisnek, aki nemcsak egész életén át hív serkentője s bús időkben vigasztalója volt, de aki 1861-ben, ugyanabban az évben, amelyben Virchow a leghatá-

Semmelweis György szikrai lakos

I. neje: <i>Kunigunda</i> esk. 1832 szeptember 16.		II. neje: <i>Mária Anna</i> esk. †	
<i>Gertrud</i> szül. 1695.	<i>András</i> szül. 1696.	<i>Anna Erzsébet</i> szül. 1698.	<i>Eva Borbdia</i> szül. 1706.
<i>József</i> szül. †	<i>Erzsébet</i> szül. 1711 (1713 ?)	<i>János</i> szül. †	<i>János</i> szül. †
neje: özy <i>Reiter Anna</i> esk. 1739 január 11. <i>Kis-Marionban</i>		neje: <i>Gschaidler Anna</i> esk. 1746 november 21.	
<i>Mária Anna</i> szül. 1741 december 12.	<i>József</i> szül. 1744 október 12. neje: <i>Mária Anna</i>		
<i>József</i> szül. 1772 március 3.	<i>Gáspár</i> szül. 1776 október 28.	<i>János</i> szül. 1783 november 23.	
<i>János Péter</i> szül. 1751 október 19. neje: <i>Ladi Anna</i> esk. 1776.	<i>József</i> szül. 1764 február 21. † 1758.	<i>József</i> szül. 1759 december 31.	
<i>József</i> szül. 1778 január 30. neje: <i>Müller Terézia</i> esk. 1810 <i>Buddán</i>	<i>Lipót</i> szül. 1780 február 1.	<i>Julidanna</i> szül. 1782.	<i>Bertalan</i> szül. 1788 június 21. neje: <i>Held Rozália</i>
<i>József</i> szül. 1810 január 22. neje: <i>Károly</i>	<i>Fülöp</i> szül. 1818 július 1.	<i>János</i> szül. 1818 július 1.	<i>Julia</i> szül. 1818 július 1. † 1865 augusztus 13.
	<i>Ignác</i> szül. 1818 július 1. Budán neje: <i>Weidenhofer Mária</i> esk. 1857 június 7. † 1865 augusztus 13.	<i>Agoston</i> szül. 1818 július 1.	<i>Rath Péter</i> szül. 1818 július 1.
<i>Igndc</i> szül. 1858 október 14. † 1858 október 15.	<i>Mária</i> szül. 1859 november 20. † 1860 március 15.	<i>Marcit</i> szül. 1861 május 10.	<i>Béla</i> szül. 1862 november 22. † 1885 szeptember 14.
<i>Mária</i> szül. 1863 augusztus 2.	<i>Lehoczký-Semmelweis</i> szül. 1863 január 22.	<i>Béla</i> szül. 1867 április 27. † 1888 február 8.	<i>Lehoczký-Kálmán</i> szül. 1868 február 8.
		<i>Mária Antonia</i> szül. 1864 július 26. † 1882 november 4.	<i>Mária Antonia</i> szül. 1864 július 26. † 1882 november 4.
		<i>Mária Antonia</i> szül. 1889 szeptember 5.	<i>Mária Antonia</i> szül. 1889 szeptember 5.

rozottabban szállott síkra Semmelweis ellen a speyeri gyűlésen, legszebb apológiáját írta meg tanítása mellett. S amit csak a későbbi jövő kutatásai váltottak be, azt Markusovszky a tudomány múzsájának ihletése alatt már 1861-ben mondta ki és sürgette. „A szabatos fürkészetnek — mondja Markusovszky — azt hisszük, ki kellend még mutatni, mi és milyen azon rothadt szerves anyag — szövet- és vegytanilag —, mely a fertőzést okozza; mi úton és módon jut az a szervezet belsejébe; mint működik ott vegyileg, élettanilag; melyek felszívata és működésének föltételei...” Íme egy rövid, de fényes lap a magyar orvostörténelemből!

A jövőnek Markusovszky által sürgetett „szabatos fürkészeté” világosságot hozott a bomlott szerves anyag mibenlétébe és ezzel Semmelweis tanítását teljességgel s egyszersmindenkorra igazolta. Évtizedek óta az ő elvei szerint jár el a világ úgy a szülészet, mint a sebészet terén; az ő tanítása tartja életben a szülönőket; ő tette fiziológikus s nem többé pathológikus folyamattá a szülés aktusát és a gyermekágyat — s örvendetes idővé a régente rettegett, nehéz órát.

Zárjuk szívünkbe emlékezetét ama férfiúnak, ki örök mintaképe marad a szívjósnak, a becsületességnek s az igaz tudományosságunknak; ki végigjárta, szinte végigfutotta, lihegve, az életet, de soha földi sár még csak a lábát se érte; ki feláldozta életét egy eszméért, mely ikertestvéként forrt lelkéhez; aki elő re vitte az emberiség ügyét egy nagy lépéssel és ki a tudatos bűvár önértével joggal jelenthette ki negyvenöt év előtt, hogy „a gyermekágyi láz kóroktana, fogalma és prophylaxisában nincs már semmi rejtély szerűség; napnál világosabb fény világítja meg a gyermekágyi láz természetét s egyetlenegy pont sem hipotézis többé s a jövőnek nem marad már semmiféle megoldanivalója e pontokban”.

Fáradt testtel, fáradt lélekkel — mindössze negyvenhét éves korában — leroskadva halt meg Semmelweis, mielőtt még babérai kivirultak.

Az ő halálával nemcsak egy ország, nemcsak egy világrész, de az egész emberiség lett szegényebb —, mert Semmelweis mindnyájunkért élt.